

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 polletno 30 Din, letno 60 Din,
 za inozemstvo 90 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 9. septembra 1932.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Poštočkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

MISLI

Demokracija je pravilna politika

Zavoženost mednarodnih političnih razmer vpliva v vseh državah tudi na notranjo politiko in na vse notranje življenje narodov. Ne vpliva pa toliko neposredno in ne napravlja toliko škode neposredno, temveč je njen vpliv povečala tista psihoza, ki je bila njen učinek.

Kako je mogla kriza v mednarodnih odnosih povzročiti neko psihozo, o tem imamo doslej že nekoliko razlag.

En izvir in vzrok te kaotično-kozmične psihoze je bila brez dvoma ona tako zvana demokracija, ki je z vso silo gojila napačno socialno izobrazbo. Gojila je eksotičnost. To je bila lažna demokracija. Malomeščan, ki se je hipoma polastil časopisa, je v njem najprej zavohal velike senzacije in sploh z vsega sveta samo senzacije: vojne, parade, rekorde itd. Vse to so sami mednarodni dogodki, ki jih po svetovni vojni nadaljujejo konference in spet sami »večji« mednarodni dogodki. Vsega tega je prepolno še današnje časopisje, kar bi opravičilo sodbo, da še sodobne državljane zanima najbolj zunanja politika.

Mogoče je to v neki meri pravilno. Vsi veliki dogodki so v modernem svetu obenem svetovni in morajo zanimati tudi nas. Da. Še posebno politika in politični problemi imajo danes povsod svetovno značaj. In končno se bodo vsi veliki problemi reševali skupno, najbrž za ves svet.

Vendar pa je sedanje ogromno zanimanje množice za zunanjo politiko že pretirano, pregnano do nesmisla.

Glavno je v politiki aktivnost. Če se človek mora zanimati za politiko, potem mora tudi spraviti skupaj toliko pozornosti, da odkrije vsaj proces, ki se imenuje politika, ne pa, da lovi same senzacije in končne uspehe. Človek v politiki ni samo gledalec, marveč je življenjsko odvisen od nje ter tudi prvi in zadnji od nje prizadet. Torej ni nikakor ne koristi igrati tu uživajočega radovedneža niti premodrijana ali obotavljalca, ki je prevzvišen, da bi posegel vmes. Človek sedanosti mora biti politično aktiven, kakor so vsi življenjski problemi naroda obenem politični.

Za to svojo nalogo si mora človek pridobivati tudi samostojno čim več sposobnosti. Ni res, da so množice le slepo orodje velikih sil, kakor so kapital in strasti velikih osebnosti. Ljudstvo je odvisno vsaj deloma, ako ne končno, tudi od politike, ki svet ali družbo oblikovno spreminja. Politika je volja ljudstva. Te resnice nam niti machiavellizem niti fašizem niti socializem ne bodo ovrgli.

Politika je delo za spreminjevanje družabnih razmer. Popolnoma napačno je misliti, da je politika zgolj koristolovna špekulacija. Takšna politika prehaja nujno v nasilje. Politike pa s tem ni konec. Ta se vedno iznova dvigne. To je njeno bistvo kot bistvo vsakega dela in poklica. Tudi značaj politike je dinamičen.

Prva naloga politika, poklicnega politika, je zmerom bila: raziskovati politiko samo. V naših časih bi jo moral poznati vsaj po njenih osnovnih zakonitostih vsak izobraženec. Saj je šele s politično izobrazbo mogoče mirno socialno sožitje ali prava demokracija.

Veliko zanimanje za zunanjo politiko in nedopovedljivo majhno zanimanje za domačo politiko pa nam kaže, da s tem ni tako, kakor naj bi bilo. Politično znanje sedanjega našega človeka ni v redu.

Nesorazmerno zanimanje za tujino ali visoko politiko in za dom ali politično delo je dokaz, da ljudje večinoma, in sicer v veliki večini, ne vedo niti leka o prvi zakonitosti političnega procesa, ker ne vedo zakona o izhodišču in smeri politike.

Kakor je politika vedno namenjena bodočnosti in posvečena bodočnosti, tako je njeno izhodišče vedno v ljudstvu, v množicah in s tem tudi vedno — doma.

Od zunaj se ne rodi nobena politika.

To dejstvo je pač vsakomur zelo lahko razumljivo. S tem pa je pokazana tudi smer vse svetovne politike. Ta priteka iz neštetihih vrelcev iz ljudstva in — ne more teči nazaj.

Kako majhna je verjetnost, da pridejo narodom kakšne rešitve od visoke politike, vidimo že tu dovolj jasno. Svetovna politika nam ne da nikakega jamstva, ker nikakor ni to vsa politika, temveč je le njen konec in zadnji krajeec.

Prilik tej resnici poznamo iz zgodovine nešteto. Prav lahko se visoki politični valovi razblinijo na višini v privide, ki jih v prihodnjem hipu ni več in ni za njimi ničesar.

Iz tega spoznavamo, da politika kot človeško delo in socialni proces ni zamaknjenost v politiko kot senzacijo ali celo zamaknjenost v eno samo njeno fazo. Politika je neprestano ponavljanje ljudske volje, je njeno vodstvo in združevanje. S tem svojim bistvom je politika kulturno delo ter ima kulturno in civilizatorično pravo.

Iz naših težkih razmer in svetovne krize moramo iskati rešitve pred vsem po poti politike. Naša pozornost se mora zopet obrniti k svojemu domu. Poiskati mora tu izhodišče politike, ki naj bo kot socialna ali narodna ekonomija kos vsemu.

Preden pa pride naš narod resnično k temu vrelcu nove energije, novih sil, ki ga bodo etično oživile in prenovile, se bo moralo v naši politični izobrazbi najprej spremeniti tisto neetično pojmovanje, ki smo ga prej omenili. Sedanje ogromno prezanimanje za zunanjo in visoko politiko namreč ni samo delovno napačno, temveč je tudi neetično. Tudi s tega vidika mora naša politična aktivnost najti spet ravnovesje.

Ne smemo si prikrivati, da je otrplost domače politike v bistvu neuspeh dosedanjega domačega političnega dela. Prav radi tega poraznega neuspeha se je politična pozornost našega izobraženstva odmaknila z domačih tal in glumi v stratosferah vsega mogočega hitlerjanstva in drugih časniških rac.

Le v zvezi s to pobito politiko je mogoče razumeti današnjo politično nemirnost in nerazgladanost.

I. B. R.

Fašizem in fašizmi

Postanek fašizma.

Nobene stvari ni mogoče dodobra spoznati, če ne poznaš njenega postanka, to je njene zgodovine. In zopet ni stvari, ki posega globlje v dejanje in nehanje narodov, ki ne bi imela svoje zgodovine, pa četudi se morda zdi površnemu pogledu, da je šele včeraj nastala.

To spoznanje velja zlasti za fašistična gibanja. Če poskušamo opredeliti različne fašizme čisto krajevno in po njihovih oblikah, opazimo dvojje. Prvič, da so krajevno omejeni na južno in vzhodno Evropo, drugič da se najbolj razcvetajo v deželah, ki nimajo drugega demokratičnega izročila. Seveda so še druge sile, ki utegnejo razmah fašizma podpirati — toda samo podpirati — povzročiti ga ne morejo. K takim silam je treba zlasti prišteti gospodarske stiske, ki tirajo neizobražene množice v radikalizem z desne in z leve. Ali tudi v tem pogledu lahko ugotovljamo: samo neizobražene množice v nedemokratičnih deželah, ali vsaj v deželah brez demokratične tradicije zapadajo fašizmu. Brez uspeha pa je fašizem povsod, kjer je demokratična misel prodrila v ljudsko zavest.

Če pa zasledujemo postanek fašizmov zgodovinsko, vidimo, da je najprej fašizem nastal v Italiji. Saj je tudi ime laško. Nastal je iz odpora malomeščanskih in nacionalističnih krogov proti komunizmu. Komunizem se je v tisti dobi že resno pripravljal, da prevzame oblast v Italiji v roke. Zdelo se je tudi na prvi pogled, da mu bo to uspelo. In najbrž bi mu bilo uspelo, če bi ne bil napravil usodne napake. Kajti laški komunizem ni zrastle samostojno na italijanskih tleh, bil je samo posnetek ruskega. Napaka posnemalcev pa je, da prenašajo tuje vzorce nekritično, šablonsko

na domača tla. Uspeh kateregakoli socialnega gibanja je mogoč le, če je organsko zrastle s svojim osredjem. Zato se je italijanski komunizem tako hitro zrušil, ko mu je stopil nasproti fašizem. V nasprotju s komunizmom je bil fašizem čisto italijanski od vsega početka. Strah laškega malomeščanstva pred gospodarskim polomom, bojazen malomeščanstva pred anarhijo, trepet nacionalistične mladine, da nedavno tega šele nastala mlada Italija ne samo izgubi uspehe velike vojne, ampak morda celo razpade — vse to v zvezi z živahnim romanskim imperialističnim izročilom je pognalo fašizem iz tal. Fašizem je bil torej v Italiji doneklej res ljudsko gibanje. Njegov vodja, Mussolini, je izšel iz ljudskih množic, miselnosti teh množic je bil prilagoden njegov politični in socialni program.

Fašizem izven Italije — zgolj posnemanje!

Kar pa je veljalo za komunizem v Italiji, to velja seveda tudi smiselno za fašizme izven Italije. Fašizem, prenešen na tuja tla, ni mogel biti več pravi fašizem. Bil je le slepo posnemanje vzorca. Posnemalec pa še nikoli ni bil res velik, samostojen duh, iz preprostega razloga, ker samostojen duh, genialen človek ne posnema in ne more posnemati, kajti sicer bi pač ne bil več samostojen. Odtod in zato tista brezprimerna miselnost revščina neitalijanskih fašistov in še bolj njihovih voditeljev. Ali si je mogoče misliti večje praznote, nego jo nudi na primer Hitlerjev narodnosocialistični program? Ah da, seveda, skoraj bi bil kmalu pozabil na našo Orjuno! Tej se ni niti posrečilo, da bi našla pošteno domačo besedo za svojo »misl«, zato jo je nadomestila s kemičnim obrazcem, sestavljenem iz začetnih črk svojega naslova. Nekako po vzorcu: Kupujte »Peko« čevlje. Le kot posebnost naj omenimo, da sta dve besedi tega naslova romanski izposojenki in da je tretja germanizem!

Španski zgled.

Od vsega početka je bilo zategadelj očitno, da bo neitalijanski fašizem, kilav že ob rojstvu in umetno napihnjen, samo životaril in kmalu izginil. Zgodovinar že danes lahko ugotovi, da mu narečna življenjska doba ne presega desetih let. O Orjuni ne bomo izgubljali besed, kajti niti dospela ni, da bi bila sploh posegla v naše politično življenje. Ali nad vse je mikaven in poučen zgled Španije. Tam se je postavil sam kralj v službo fašizma. Ko je obiskal Italijo, je predstavljal svojega ministrskega predsednika Primo di Rivera: »To je moj Mussolini!« Ni mogel bolje označiti vrednost in neizvirnost španskega fašizma, nego s temi štirimi besedami. Primo di Rivera je bil Španec, Mussolini je Italijan. Nemogoče je torej, da bi bil prvi drugi ali drugi prvi, in zato tudi kot prilika ne more imeti pomena in veljave. Danes gledamo na španski fašizem nazaj, kot na nekaj, kar je bilo in kar niti zanimivo ni več. Ali za tistega, ki motri kritično sodobno politično vrvenje, je nad vse poučen ta pogled. Pogled namreč zlasti na to, kako je špansko ljudstvo izruvalo s korenino uvoženo rastlino fašizma in kako je obračunalo z njegovimi nosilci prav gori do krone.

Razpad neitalijanskih fašizmov.

Zato se tudi ne motimo, če ne prerokujemo drugim neitalijanskim fašizmom lepših časov in večje starosti. Nemški fašizem, hakenkreuzerstvo, se je splodil veliko kasneje, nego španski in tudi precej spretnejši je. Ali prav letošnje volitve so pokazale, da mu stvari slabo kažejo, kljub vsem številčnim uspehom. Zakaj fronte centruma in obeh marksističnih strank (socialnih demokratov in komunistov) ni mogel omajati, slednje je celo ojačil in zradikaliziral. V najboljšem primeru se mu obeta brezplodna dolgotrajna borba na okopih, ki bo hitro izčrpala vztrajnost in omehčala zaletno moč njegovih pripadnikov, priučenih na nagle in hipne uspehe.

Odkod privlačnost italijanskega fašizma?

Čudno se mora zategadelj zdeti človeku, da kljub vsem tem očitnim dejstvom italijanski fašizem vedno znova zavaja k posnemanju. Ali vpliva tako močno njegova navidezna neomajnost in s tolikim zanosom zatrjevana neomajljivost?

Res je, na prvi pogled se zdi stavba italijanskega fašizma še trdna in mogočna. Res je, Mussolini, nekdanj sam delavec in bivši socialist, pozna veliko bolj želje in potrebe ljudskih množic, nego njegovi posnemalci, ki gledajo v državljanih samo podstavo za lastno mogočnost in ki mislijo, da so njihovi »podložniki« žé srečni, če se mu pokaže z milostnim, ah, tako milostnim smehljajem in mu odgolidra nekaj puhlih besed. Res je, Mussolini stoji tudi zgolj umsko visoko nad njimi.

Italijanski fašizem v stiski.

Toda tudi italijanski fašizem se maje. Ne upamo se sicer trditi, da ga bo omajala ravno sedanja gospodarska stiska. Še nasprotno je mogoče: da namreč ravno zaradi krize ljudje počakajo, naj pokaže svojo spretnost in moč.

Ali kljub vsemu: nedvoumno je, da je tudi italijanski fašizem že davno prekoračil svojo visočino.

Italijanski sodelavec »Arb. Ztg.« je poslal svojemu listu poročilo o poslednjih delih fašizma in njegovih naporih, da se vzdrži za vsako ceno na oblasti. To poročilo je zelo poučno, bolj radi dejstev, ki jih navaja, nego radi zaključkov, ki jih izvaja.

Med drugim pravi:

Ena izmed zlatih besedi, ki se tako razpašno usipljejo iz Mussolinijevih ust, se glasi: »Vse za državo, nič proti državi, nič izven države.« V veliki plazilni tekmi brezhrbtančerjev jim je prišlo sedaj na misel, postaviti ta izrek na čelo novih mestnih zbornic. S tem zasmehuje sicer občinska uprava sama sebe in ne ve, kako, zato pa dobi vsakokratni pedesta pohvalno brzojavko prvega ministra. Pri tem pozabljam na drugo besedo Mussolinija o istem predmetu, ki je vendar po svojem izvoru izkazano osemnajstkaratno zlato: »Doli z državo v vseh njenih oblikah, doli z državo od večeraj, od danes in z državo od jutri — doli z meščansko kakor s socialistično državo.« In vendar poteka ta pozabljena beseda iz leta 1920., torej od Pavla, ki ga je že obšlo razsvetljenje.

Ne verjamemo v čarodejno moč besedi, pa naj si jih vkleščejo v kamen na mestne zbornice ali zamolče, toda ugotavljamo logiko dejstev spričo popolnega razpada državne misli v Italiji. Dežela, kakor Italija, ki je prenašala stoletja tuje gospodstvo, je morala občutno ovirati zavest skupnosti z državo. Kar pa se je te stvarilo v javnem mnenju in vzgoji, je potepal fašizem, ko je napravil državo za ščit in korito ene stranke. V Italiji se danes države boje in jo zaničujejo, in vsi so proti njej, kolikor je ne cenijo kot strankarsko korito. In Mussolini nima vzroka, da obžaluje to dejstvo, ki razpršuje Italijane v individualiste brez državljanstva. Onstran družinskih interesov ni za poprečnega Italijana drugega, nego brezdanja dvomljivost.

(Dalje prih.)

Vsak bodi naročnik tednika „Slovenija“

OPAZOVALEC

Komunisti in Baťa.

Baťa, o katerem smo poročali, da se je pone-rečil, ko je letel s svojim letalom v Švico, je bil eden izmed največjih čeških podjetnikov in hkratu izmed največjih tovarnarjev obutala sploh. Zdelo bi se torej, da med njim in komunisti, ki zastopajo in hočejo zastopati zgolj in edino le delavstvo, ne more biti drugih vezi, nego razredno-bojnih.

Tako je stvar razumel tudi E. Lorenz, ki je napisal o priliki Baťove smrti v komunistični »Internationale Pressekorrespondenz« članek pod naslovom »Peklo v Zlinu (= mesto, kjer stoji Baťove tovarne) in njegov kralj«. Lorenz slika Baťa kot posebno pretkan tip kapitalističnega izkoriščevalca, ki je znal dobro izkoriščati stradajoče moravske delavce. Po Lorenzovem mnenju ga ni obrata, kjer bi znali delavca bolje izrabljati, nego je to razumel »človekoljub« Baťa. Baťa je bil posebno brutalen pojav izkoriščevalca.

Čisto drugega mnenja o Baťi pa je uradna boljševiška Rusija. Kajti njen trgovski zastopnik Arezov je poslal ob Baťovi smrti njegovi vdovi to-le brzojavko:

»Moje globoko sožalje ob nepričakovani izgubi Tomaža Baťe, enega izmed najodličnejših ljudi Evrope. Želel bi, da bi Vam mogel osebno izraziti svoje sočutje radi izgube Vašega soproga, s katerim sem bil često v tesnih odnosih.«

»Arbeiter Zeitung«, iz katere posnemamo ta dva tako različna nazora o eni in isti osebi od ene in iste strani, ju objavlja kot dokaz posebno očitne nedoslednosti. Mi nismo tega mnenja. Kajti

zapadnoevropske komunistične stranke stoje ali vsaj hočejo stati na stališču doslednega razrednega boja do popolne socializacije brez izjem in kompromisov. S tega doslednega marksističnega stališča je težko pisati o podjetniku in kapitalistu Baťi načeloma drugače, nego je to storil Lorenz.

Kaj čuda torej, če je za te državne kapitaliste bolj važen Baťa, ta spretni organizator dela in kapitala, nego kak časnikar, ki hoče označiti čisto Marksovo vero.

Sicer pa ta poklon Moskve pred Baťa ni nič novega. Znano je, koliko spoštovanje imajo prav boljševiki pred ameriškimi podjetniki, čeprav so jih svoj čas sami slikali kot »posebno brutalne primere izkoriščevalcev«. O Fordu in njegovih tovarnah so predavali in pisali knjige.

Te besede smo napisali, ne da bi hoteli zavzeti stališče na levo ali desno, nego zgolj v želji, da pokažemo, kako gre gospodarski in socialni razvoj narodov svojo pot, ne da bi se oziral na kake miselne sestave. Ko so boljševiki uvedli v Rusiji državni kapitalizem namesto obljubljenega komunizma, so si morali prisvojiti tudi kapitalistične metode: razdelitev v razrede (manjšina privilegiranih strankarjev kot vladajoči razred na eni, proti veliki množici slabo plačanih nestrankarjev in »buržujev« na drugi strani), različnost prejemkov glede na sposobnost in storitvenost (akord, premije). K temu so morali seveda še dodati popolno nesvobodo besede, tiska in političnega udejstvovanja spričo okolnosti, da imajo za seboj le neznatno manjšino.

Kakor torej vidimo: nič novega!

Pravilna ocena našega dnevnega časopisja.

V 9. številki delavske »Svobode« je g. France Gorenjec priobčil članek »Kovačnica javnega mnenja«, kjer je ostro, a zaslužno ocenil način pisanja onega meščanskega časopisja, ki zavaja čitatele s poročili o samih senzacijah, športih, raznih rekordih, osebnih jubilejih itd., da ne pridejo do samostojnega razmišljanja o svoji usodi. To časopisje koketira tudi s socialnostjo in z revolucionarnostjo; toda nikdar ne gre vprašanjem do dna, ampak samo dole, kolikor mu služi, da pridobiva in ohranja naročnike, oziroma volilce, ki se dajo slepiti z videzom. Književna in kulturna poročila so vedno v zvezi z dotično založbo, ki se na ta način priporoča.

Med gasilci.

Skoraj ne mine nobena nedelja ali praznik, ne da bi bila v kakem slovenskem rčaju gasilska veselica ali zborovanje. Sedanja vročina in pa lepo število gasilcev, saj jih je okoli 22.000 mož, vplivata tudi na duha, ki v teh pasjih dneh ni posebno dovteten za kritičnost in krizo. Tako je prišlo, da so tudi poročila o glavnem zborovanju gasilcev v Ljubljani izvenela le bolj po dolžnosti kronistov. Vendar pa bi bila velika škoda za zgodovino razvoja našega naroda, ko bi se ne dotaknili nekaterih točk na tem zborovanju, ki pomenjajo novo smer v našem društvenem življenju. Kakor nobeno večje zborovanje, tudi zborovanje gasilcev ni šlo brez — opozicije: Starešinstvu so očitali, da je prerazkošno opremilo prostore Jugoslovanske gasilske zveze v palači »Grafike« na Miklošičevi cesti in da so nagrade, dnevnice ter reprezentacijski stroški previsoki. Tudi je marsikoga bodlo v oči, da sta oče in sin prevplivna funkcionarja v predsedstvu JGZ. No, pa se je sklenilo, da se spremene pravila JGZ. Poslej ima zveza pravico, da lahko izključi vsakega nepravšnega gasilca iz kateregakoli društva, ki je včlanjeno pri njej. Tudi ima samo zveza pravico, imenovati koga za častnega člana, ki pa s to počastitvijo »eo ipso« izgubi aktivno in pasivno volilno pravico. Tako se bo ozračje v zvezi popolnoma razčistilo in vsaka stvarna opozicija se bo razpršila kakor megla. Kdor bo dobil črno piko na jezik, mu jo bo zveza izdrla z izključitvijo iz društva. Ker pa je med gasilci, ki nekaternikom v zvezi niso posebno pri sre, tudi dokaj zaslužnih mož, je treba te može spraviti iz gasilskih vrst na lep način. Če se taki može »počasté« z lepim nagovorom, s krasno diplomom častnega članstva in s primernim odlikovanjem, bo odzvonilo v gasilskih vrstah že z eno generacijo vsaki opoziciji. — Z izključevanjem posameznih društev bo šlo sicer malo bolj težko, ker bi se takih društev kmalu nabralo le preveč. V Ljubljani imamo že polni dve leti Gasilno in reševalno društvo Ljubljana — severni del, ki je končno pred nekaj meseci dobilo od mestne občine ljubljanske pravico gašenja. To društvo ima dve popolnoma opremljeni četi gasilcev in vse najpotrebnejše orodje in orodarno. Že večkrat je uspešno nastopilo in ima vse pogoje za nadaljnji razvoj, ker se društveno področje z vedno novimi stavbnimi objekti čedalje bolj zgostuje. In vendar — ker to društvo ob svojem rojstvu ni imelo botrov iz vrst odločujočih činiteljev JGZ — ne more najti milosti za sprejem v JGZ. Brez navedbe kakih stvarnih razlogov se rešitev sprejema zavlačuje od seje do seje. — Način, kako se iznebiti opozicije, je zanimiv za

naše društveno življenje. Kaj pa, če mimo zveze postane opozicija samotvorna večina? Nekateri ljudje res mislijo samo na razdaljo od nosa do ust. Pozorovalec.

DEJSTVA IN DOGODKI

Velesejem.

Zopet imamo jesenski velesejem. Priznavamo pomen vzorčnih sejmov za gospodarstvo; zato pa obsojamo razvado, ki se je razpasla pri nas in nima nobene zveze z gospodarskim namenom velesejmov, da služijo za pijančevanje in razgrajanje. Tožimo o gospodarski krizi, a se ljudem daje čezmerna prilika za zapravljanje. Velesejmi naj ne bodo brlogi za popivanje in razgrajanje. Pri nas se vsaka, tudi koristna stvar, izprevrže v slabo, da izgreši svoj pravi namen.

Kongres narodnih noš.

V nedeljo, dne 4. t. m., je bil v Ljubljani kongres narodnih noš, ki so se ga udeležili poleg nas južnih tudi severni Slovani. Misel, da se ohrani narodno blago, kolikor ga še imamo, je pravilna in jo je treba gojiti.

Podonavje zopet na dnevnem redu.

Francosko časopisje poroča, da bo na sestanku srednjeevropske komisije 5. septembra v Stresi, ki se je bo udeležila tudi Jugoslavija, najbrž tudi govora o starem Tardieujevem podonavskem načrtu. Seveda ne smemo staviti v to dejstvo prevelikih nad, ker temu francoskemu načrtu nasprotujeta Nemčija in Italija; vendar pa bo Francija pristala tudi v proučevanju izprememb in poprav, ki bi jih mogoče stavili omenjeni državi.

Iz tega vidimo, da ima Francija res zelo veliko zanimanje za rešitev krize v srednji Evropi.

GOSPODARSTVO

Delavsko zavarovanje

Zagrebski listi so v začetku avgusta t. l. obširno poročali o zdravstveni službi in drugem pri delavskem zavarovanju v naši državi. V tem pogledu je bil zelo zanimiv, očitno iz uradnih virov povzeti članek v »Jutarnjem listu« z dne 10. avgusta t. l., ki razpravlja o gospodarjenju s financami in imovino Osrednjega urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu (kratica za ta urad: SUZOR) v dobi komisarijata. Bistveno vsebino tega članka so priobčili tudi nekateri slovenski listi. Stvar, o kateri je govor, po pravici služi vso pozornost posebno v Sloveniji, najbolj industrialnemu delu države. Gre za poročilo sedajnega nadzornega odbora SUZOR-a, ki graja poslovanje bivših komisarjev poedincev pri tem uradu od začetka leta 1929. do junija letos, ko je minister za socialno politiko Ivan Pucelj odpravil komisarijat in vzpostavil ravnateljstvo ter nadzorni odbor. Prvo šteje 24, drugi pa 6 članov in ravno toliko namestnikov, polovico iz vrst delodajalcev, polovico pa iz vrst delojemalcev.

Ravnateljstvo — komisarijat.

Po redu je sedanje ravnateljstvo drugo, odkar obstaja SUZOR. Prvo ravnateljstvo in nadzorni odbor, ki sta poslovala od ustanovitve urada dne 1. julija 1922 pa do uvedbe komisarijata, je imenoval pokojni minister za soc. politiko dr. Gregor Žerjav. To ravnateljstvo je po zakonu bilo dolžno izvršiti vse priprave in izvesti volitve v okrožne urade ter v Osrednji urad za zavarovanje delavcev. Te naloge pa ni izvršilo, dasi bi jo v sedmih letih lahko, celo lažje od sedanjega ravnateljstva, ki se ima boriti z omajanimi financami. Izdalo je pač volilni red, toda tako zamotan, da bi po mnenju večšakov veljale volitve precej nad 10 milijonov dinarjev in bi tako pogoltnile skoro vsa razpoložljiva sredstva zavarovanja.

Verjetno je, da je pokojni minister dr. Mate Drinković prvo ravnateljstvo in nadzorni odbor neposredno po kraljevem manifestu od 6. januarja 1929 razrešil prav zato in pa, ker ni dobro gospodarilo, na njih mesto pa postavil komisarja poedinca. Tega mnenja je tudi sedanji nadzorni odbor, ki poudarja v svojem poročilu izrečno, »da je komisarijat v ustanove delavskega zavarovanja bil uveden z namenom, da bi se v teh ustanovah varčevalo in da bi se izvedle reforme za boljše uspevanja zavarovanja«. Za Drinkovićem so bili v dobi komisarjev pri SUZOR-u ministri socialne politike še Nikola Precca, dr. Marko Kostrenčič in Ivan Pucelj. Slednji je še minister. Komisarji so bili: stavbni inženjer Amadej Carnelutti, prof. Ante Odič in glavni tajnik zveze hrvaških industrijcev Marko Bauer, vsi Hrvatje iz Zagreba. Bauer je bil v prejšnjem razrešenem ravnateljstvu predsednik, Carnelutti pa drugi podpredsednik; oba sta zastopala delodajalce. Pozneje so dobili komisarje tudi okrožni uradi za zavarovanje delavcev (kratica: OUZD). V bistvu sta ko-

misar in imenovano ravnateljstvo eno in isto; razlika je zgolj v tem, da šteje drugo več oseb in je torej nekaj razširjeni komisarijat.

Komisarijat bi moral popraviti napake in izvesti to, česar ni izvršilo prvo razrešeno ravnateljstvo. Zgodilo se je pa narobe: sedanje drugo ravnateljstvo in nadzorni odbor grajata poslovanje svojih prednikov komisarjev poedincev. Pri razmotrivanju te kritike je dobro imeti v umu, da so vse vodilne osebnosti sedanjega ravnateljstva in nadzornega odbora bile že v prvem razrešenem ravnateljstvu in nadzornem odboru. Poročilo nadzornega odbora ne prikriva, da pripada levji del zasluge na njegovih ugotovitvah upravi urada, ki je od vsega začetka ena in ista. Načeluje ji glavni ravnatelj dr. Milan Glaser.

Novo ravnateljstvo in nadzorni odbor sta imela doslej dve seji. V prvi je poročala uprava urada o gospodarskem položaju zavarovanja in o vzrokih, ki so dovedli do njegovega sedanjega žalostnega stanja. Po izjavi predsednika ravnateljstva Viljema Haramine je prvo ravnateljstvo zapustilo 100 milijonov dinarjev gotovine, dočim je sedanje ravnateljstvo našlo samo še 17 milijonov dinarjev. Glede na to poročilo je nadzorni odbor sklenil pregledati poslovanje za vso dobo komisarijata in podati poročilo o ugotovljenem na prvi seji ravnateljstva. Ker je komisarijat trajal tri in pol leta, je naravno, da bi nadzorni odbor ne zmož delal sam, da ni imel že izgotovljenih poročil uprave urada. Poročilo nadzornega odbora se omejuje samo na osrednji urad, ne pa tudi na poslovanje komisarjev pri OUZD-ih.

Ugotovitve nadzornega odbora.

Bolniško zavarovanje je zaključilo leto 1931. z okroglo 30. nezgodno s 45, obe vrsti zavarovanja skupaj s 75 milijonov dinarjev primanjkljaja. Delodajalci so dolgovali uradu ob koncu lanskega leta na prispevkih okroglo 170 milijonov dinarjev. V dveh denarnih zavodih, ki sta prišla pozneje v konkurz, ima urad vloženi dva in pol milijona dinarjev. V dobi komisarjev je bilo vloženo v razne po mnenju nadzornega odbora prilično nepotrebne investicije okroglo 80 milijonov dinarjev.

Število uradovih upokojencev se je bilo v dobi komisarijata zvišalo od 140 na 220, izdatki za pokojnine pa od dveh na okroglo štiri milijone dinarjev na leto. Na novo je bilo v tem času nameščenih 53, premeščenih pa 224 uslužbencev. Potni stroški so znašali v času prvega ravnateljstva (za potovanja izvenzagrebških članov ravnateljstva in nadzornega odbora k sejam v Zagreb) 229.243 Din, v dobi komisarjev poedincev pa 206.477 Din. Vseh uslužbencev — brez zdravnikov — je 1822, in po mnenju uprave jih je 113 preveč. Zavarovanih članov je bilo ob koncu leta 1931. 609.150.

Med investicijami, ki jih smatra nadzorni odbor za nepotrebne, navaja poročilo nakup zemljišča od Ive Antičevića v Zatonu pri Dubrovniku po 20 Din m² v površini 63.095 m². za skupno vsoto 1.261.900 Din. Uprava tega nakupa ni priporočala radi drugih ugodnejših ponudb. Za zgradbo zdravilišča na tem zemljišču je odobril komisar iz lastnega nagiba kredit 10 milijonov dinarjev, za napravo načrtov se je pa pogodil z arhitektom Iblerjem za pavšalni znesek 475.000 dinarjev. Naslednji komisar je že započeta dela ustavil, arhitektu pa je seve morala biti izplačana odškodnina in povrnjeni dejanski stroški.

V mestu Krku na otoku Krku je kupil komisar od Petra Ljuboniča hotel »Bosna« za 1 milijon 300.000 Din in ga z odobrenjem ministra Nikola Prece dal preurediti v zdravilišče z lastnim morskim kopalščem. Stroški z adaptacijami, nabavo inventarja in nadaljnjimi investicijami za kopalšče so narasli na skupno 2.232.506 Din.

Stroški za zgradbo uradnega poslopja OUZD v Mostarju, ki so prvotno bili proračunani na okroglo 2.000.000 Din, so ob kolavdaciji stavbe znašali 3.261.295 Din. Po mnenju nadzornega odbora komisar tu ni imel pred očmi interesov delavskega zavarovanja, ker za prekoračenje kredita ni imel odobrenja in je urad v Mostarju bil pozneje ukinjen.

Simi Krotiču iz Vručice (Bosna) je SUZOR izplačal posojilo v znesku 2.500.000 Din; glede na to je ugotovil nadzorni odbor, da je dovoljevanje posojil iz sredstev delavskega zavarovanja proti predpisom in nasprotujoče določbam pravil SUZOR-a, po katerih ustanove delavskega zavarovanja nimajo pravice dajati posojila. Posojilo z ozirom na značaj investicije tudi ni dovolj zavarovano, osnova njegovega obrestovanja pa da je glede na jako visoko cenjeno zemljišče dvomljiva.

Poročilo navaja dalje, da je komisar v seji od 19. junija 1930 pod št. 3 zapisnika o seji dobavljanje obvezilnih potrebščin za razpisano dobo osrednjemu in okrožnim uradom poveril proti predlogu uprave tvrdki »Aesculop« v Zagrebu, dasi je ponudba tvrdke »Elema«, prve domače tvornice bombaža in obvezilnega materiala v Zagrebu, bila najugodnejša.

Sklepi ravnateljstva.

Poročilo nadaljuje, da je nadzorni odbor po raznih zaslišanjih in po proučitvi predloženih mu

poročil, stvari vsestransko prerešetal ter prišel do soglasnega zaključka, da je komisarijat v ustanove delavskega zavarovanja bil uveden z namenom, da bi se v teh ustanovah varčevalo in da bi se uvedle reforme za boljše uspevanje zavarovanja. Dejansko pa komisarijat — po ugotovitvah nadzornega odbora — ni dosegel ali ustvaril ne enega postavljenih mu ciljev, temveč je nasprotno po predloženih mu poročilih prizadel delavskemu zavarovanju ogromno škodo. Na podlagi te ugotovitve je ravnateljstvo na predlog nadzornega odbora soglasno sklenilo, predlagati ministru za socialno politiko sodno preganjanje vseh, ki so zakrivilili nepotrebne in odvečne izdatke.

V uradu je nadzorni odbor sicer našel red, a hkratu ugotovil, da bi se radi pocenitve uprava morala poenostaviti. Zato je ravnateljstvo v soglasju z nadzornim odborom sklenilo SUZOR korenito reorganizirati in spremeniti njegova pravila tako, da pridejo tudi okrožni uradi do čim večje samostojnosti, ki jim je v dobi komisarijata bila znatno okrnjena. Dokončno bo sklepalo o tem, brž ko bodo ravnateljstvu znana naziranja okrožnih uradov, ki so pozvani, da mu pošljejo svoje predloge v tem pogledu.

Druga plat zvona.

Da so številke in drugi podatki poročila nadzornega odbora točni, ne more biti nobenega dvoma, s pridržkom, da so točno reproducirani. Kaj naj bi prav za prav tvorilo predmet kazenskega preganjanja, pa iz objavljenega poročila ni razvidno. Kakšne razloge navaja uprava urada za pasiven zaključek zavarovanja, tudi ni znano. O tem in drugem kaj več, ko bodo znani podatki. Pravila, službeno pragmatiko in druge predpise je težko dobiti, ker je njih naklada pošla. Izvodi, ki se še dobe, so pa nezanesljiv kačipot, kajti so bili že nešteto krat spremenjeni. Zavod, ki izdaja dragoceno revijo in obsežne knjige, trdijo, da so celo v francoskem, nemškem in angleškem jeziku, bi pač lahko žrtvoval tistih par tisočakov, ki so potrebni za izdajo kompletnih predpisov. Saj bi jih moral imeti in poznati vsak inteligentnejši delodajalec in delavec. Sedaj jih baje niti vsi uslužbenci nimajo. Zato za sedaj samo nekaj splošnih opazk.

Če je kako zdravilišče potrebno ali ne, o tem se da razpravljati; takisto o tem, kje naj se nahaja. Res je, da igrajo pri tem veliko, če ne odločilno vlogo stroški. Gotovo je pa tudi, da ne bomo gradili zdravilišča za bolne na pljučih na planoti v nižini zato, ker je tam svet cenejši, temveč v gorskem zatišju, čeprav je tam zemljišče dražje. V takem primeru je treba poznati in pravilno oceniti vse okolnosti. O sedanjih zdraviliščih SUZOR-a soglašajo vsa poročila, da so, izvzemši ona, ki jih uporablja ljubljanski OUZD, globoko pasivna. O zdravilišču za bolne na pljučih v Klenovniku na Hrvaškem se čujejo celo glasovi, da v pogledu na višino in klimo niti ni povsem neoporečno in da bi se s tamošnjimi investicijami dalo napraviti kaj boljšega in cenejšega.

Razpoložljivo imovino sme nalagati SUZOR praviloma le v prvovrstnih denarnih zavodih. Pri tem so zadrage popolnoma prezrte, dasi nudijo ravno te nazanesljivejše jamstvo. V Sloveniji se je mnogo solidnih zavodov zaman potegovalo za naložbe SUZOR-a. Pokojninski zavod dovoljuje posojila tudi zasebnikom, ne da bi bil do sedaj radi tega kaj izgubil.

Če gradi povsod tako, kakor je v Ljubljani, potem se lahko trdi, da SUZOR kot gradbeni podjetnik nima sreče. Dubrovniški slučaj bi bil potemtakem samo nadaljevanje v Ljubljani začete prakse. Graditi v kraju, kjer ni OUZD, kakor se je zgodilo v Mostarju, ni nobena nesreča. Mesto z 20.000 prebivalci že zasluži nekoliko več pozornosti, tem bolj, ker je vsaka zdravstvena naprava tudi vzgojnega pomena za bližnjo in daljno okolico. Bosna in Hercegovina potrebuje v zdravstvenem pogledu še mnogo, pred vsem bolnišnic. Prav v tem bi moralo priti do vidnejšega izraza delo zagovornikov centralističnega zavarovanja. Maribor ima po zaslugi ljubljanskega OUZD moderne zdravstvene naprave, čeprav tam ni sedeža OUZD. Po pravici zahtevajo slične naprave i druga slovenska mesta in industrijski centri.

(Konec prih.)

Širite in naročajte naš tednik!

o socialnem zavarovanju.

V 6. številki svojega lista smo ponatisnili poročilo, ki ga je imel predsednik Zveze trgovskih gremijev v Mariboru, ko je med drugim zahteval, da se Osrednji urad za zavarovanje delavcev v Zagrebu razpusti in da postanejo ti uradi po banočinah samostojni; centralni zavarovalni urad naj bi imel samo vrhovno nadzorstvo in statistično službo.

Proti temu je pa nastopil »Delavec«, strokovno glasilo slovenskega delavstva, v številki z dne 25. avgusta t. l., češ, da je avtonomiziranje socialnega zavarovanja po »plemenskih« vidikih kvarno

koristim zavarovanja in splošnega gospodarskega napredka, dasi priznava krivdo birokratizma v osrednjem uradu in po okrožnih uradih. Enako se izreka proti zavarovanju posameznih strokovnih skupin in za skupno zavarovanje. Vprašanje je v tem, da se z malimi nezgodnimi prispevki ne morejo nakazovati velike dajatve.

O teh stvareh bo treba še razpravljati.

Dr. I. R—i.

Izprememba evropske celine — Atlantropa

Ogromni načrti, ki se pojavljajo od časa do časa, so dokaz, da obstoječe stanje na evropskem kontinentu ne bo obstalo in da se bodo zgodile izpremembe, o katerih še ne sanja poprečni človek današnjih dni. Zmagujejo le ideje, ki so zasidrane v koristih človeštva in samo le-té preobrazujejo svet, ne pa nasilje, nadute želje in ukazi, ki hočejo postaviti na glavo naravni razvoj. O pan-evropski ali vseevropski misli in načrtih, ki so političnega in gospodarskega značaja, smo že pisali. »Atlantropa« je pa še ogromnejši osnutek tehničnega in gospodarskega pomena. Imel pa bi, če bi bil izvršen, tudi velikanske politične posledice.

Oče »Atlantrop« je Herman Soergel. Prasežek ljudi, industrije in tehnike naj bi izrabila Evropa v svoj lastni prid, pritegnila naj bi Afriko ter naj bi se ustvarilo od skrajnega severa do skrajnega juga

gospodarsko področje vseh podnebij.

to je od mrzlega pasu do najbolj vročega. To področje vseh vrst podnebij bi rodilo vse, kar se sploh more pridelovati na zemeljski obli. To je osnovna misel in namen Atlantrope. Evropski celine in ljudstvu je treba novih življenjskih prilik, nove obsežne zemlje, pokrajin, ki bi dobavljale sirovine, tržišč, ki bi kupovala izdelke. Razvoj tehnike se ne da ustvariti in je za to treba, da dobi prilagoditve za razvitek. Tehnika uravnava gospodarstvo, gospodarstvo pa vodi politiko. V načrtu Atlantrope je, da se

zniža gladina Sredozemskega morja

in da se s tem pridobi nova rodovitna zemlja. Kermann Soergel je mnenja, da je bilo Sredozemsko morje pred kakimi 50 tisoč leti veliko manjše kot je danes in da je bilo tam, kjer valovi sedaj Sredozemsko morje veliko suhe zemlje. Šele proti koncu zadnje ledene dobe, ko se je začelo tajati v severnem delu Atlantskega oceana ledovje, je začela vdirati skozi morsko ožino pri Gibraltarju voda v Sredozemsko morje, ki leži precej nižje ter je preplavila kopno zemljo, tako da je nastalo Sredozemsko morje v takem obsegu kot ga ima danes. V Sredozemsko morje teče primeroma malo rek in zato priteka vanj iz Atlantskega oceana vsako sekundo okoli 88.000 kubičnih metrov vode, iz Črnega morja pa 14.400 kubičnih metrov. Če bi zaprli ta dva pritoka in bi napravili v Gibraltarju in v Dardanelah nasipe, bi se znižala gladina Sredozemskega morja, ker bi voda izhlapevala, noveda pritoka pa ne bi bilo. Sredozemsko morje bi torej

zaprli med Evropo in Afriko ter Evropo in Azijo.

Gibraltarska morska ožina je na najožjem kraju široka le 14 kilometrov, je pa zelo globoka. Zato je najugodnejša točka za nasip med zalivom Tanger in pečinami Cabezos. Strokovnjaki so mnenja, da se da tukaj napraviti nasip. S tem bi pridobili med Atlantskim oceanom in Sredozemskim morjem tudi velikansko vodno moč, ki bi gonila električne naprave, da bi pričele zgornjo vodno plast Sredozemskega morja spravljati iz morja

v nižje ležečo puščavo Saharo.

V ta namen pa bi imeli speljati kratek kanal iz zaliva Male Sirte do afriškega jezera Šot el Djerid, ki pa ima slano vodo. Vodi v tem jezeru bi odvezemali sol, nakar bi jo spravljali s sesalnimi napravami in vodotoči v tiste kraje v Sahari, ki so pripravne za plantaže. Nadaljnje namakanje Severne Afrike bi se vršilo s pomočjo električnih naprav, ki bi se priredile pri Gibraltarju takoj, ko bi padlo Sredozemsko morje za 50 metrov. S pomočjo omenjenih električnih naprav bi se znižala naposled gladina Sredozemskega morja do potrebne nižine. Naposled bi

razdelili Sredozemsko morje v dva dela,

v zapadni in v vzhodni del tako, da bi napravili nasip med Tunisom v Afriki in otokom Sicilijo. Tega nasipa bi ne bilo težko napraviti, ker bi se pokazalo med Afriko in Sicilijo veliko kopne zemlje, in bi se Afrika in Sicilija zelo približali. Težavno bi tudi ne bilo zapreti Mesinsko ožino med Sicilijo in Italijo. Z ozirom na velika primorska mesta v zapadnem Sredozemskem morju bi znižali zapadni del Sredozemskega morja le za 100 metrov, vzhodni del pa za 200 metrov.

Ker bi vpadalo Sredozemsko morje, bi bilo v zapadnem delu Sredozemskega morja pridobljenih 84.000 kvadratnih kilometrov, v vzhodnem delu pa 492.000 kvadratnih kilometrov rodovitne suhe zemlje. Z namakanjem Severne Afrike bi bilo pa pridobljenih 3 milijone kvadratnih kilometrov zemlje, sposobne za obdelovanje. Z Atlantropo bi Evropa tedaj skupaj pridobila

tri in pol milijona kvadratnih kilometrov plodne zemlje in 150 milijonov konjskih sil za pogon,

ki bi jih dale vodne naprave pri Gibraltarju, Tunisu, pri Messini, na Nilu in pri Gibraltarju ter še v nekaterih drugih krajih. Evropsko ozemlje bi se torej skoraj podvojilo in bi bilo pridobljeno ozemlje zaradi rodovitnosti in bližine starih dežel sposobno, da preredi ves presežek prebivalstva za nedogleden čas, tako da bi Evropeci postali popolnoma neodvisni od Amerike in Azije. Po vsi Evropi bi bil

napeljan ogromen električni vod,

ki bi preskrbel vse evropske dežele z električno energijo. Ta električni vod bi bil mednarodni in nobena evropska država bi ga ne smela ovirati, ker bi sicer imela sama škodo. Seveda bi vsled skupnih gospodarskih koristi prenehali vsi vzroki za medsebojne vojne in pa za oboroževanje. Vaznejša pristanišča v zapadnem Sredozemskem morju bi se ne odmaknila vsled znižanja morske gladine veliko od obrežja in bi sedanje pristaniške naprave lahko izpopolnili. V vzhodnem delu Sredozemskega morja bi bilo seveda drugače ter bi ostale n. pr. Benetke daleč na kopnem, zlasti vzhodni del Istre in pa Dalmacija bi se pomaknila daleč v morje ter bi pridobila veliko zemlje.

Stroški ogromnega načrta Atlantrope bi znesli po Soerglovem računju

8 milijard dolarjev, tedaj okoli 460 milijard dinarjev.

Te številke se sicer zde velikanske, zneso pa v resnici le polovico tiste vsote, ki so jo plačali Nemci do sedaj za reparacije, ko so dali v ta namen 67-7 milijard nemških mark.

Atlantropski načrt je teoretično izvedljiv, praktično lahko seveda nastanejo tudi pri izvršitvi tehnične ovire, ki bi jih pa gotovo napredek tehnike premagal. Atlantropa je pa načrt, ki dokazuje, da človeški um ne miruje in snuje vedno naprej stvari, ki bodo osmesile stremljenja »mogotcev«, ki mislijo, da bodo z domišljavo trmo premagali naravo samo, razvojne moči človeštva jim bodo pa dokazale, da se neumni pritlikavci. Razvoj sam je zavznik malih in ponižanih narodov in jih bo napravil za enake in enakovredne tako zvanim »večjim« in »velikim« narodom. Tudi Slovencem za to ni treba obupati, samo če ohranijo voljo do življenja in samozavest.

Pozor čitatelji!

Z današnjo številko nadaljuje mo prevod romana »Napoleon«.

O Napoleonu imamo že tudi nemški življenjepis v obliki romana, ki je preveden v slovenščino.

Naš prevod je iz ruskega romana, ki mu je avtor znameniti pisatelj Dimitrij Merežkovskij, ki je spisal že več takih romanov.

Merežkovskega »Napoleon« je povest o življenju in stremljenju človeka, ki mu je izročilo umskih očetov francoske revolucije postavilo nalogo, da združi vso Evropo v eno naddržavno oblast.

Kako je skušal Napoleon izvršiti to nalogo in zakaj je ni, o tem pripoveduje Merežkovskij. Napoleon se je namreč lotil te naloge preveč s sredstvi preteklosti; zato mu je bilo to v pogubo.

Tudi iz tega spisa spoznamo vse vrline pisatelja Merežkovskega: njegovo dušeslovno zasnovano globino.

Slovenski prevod izdamo po možnosti v ponatisku, na kar že sedaj opozarjamo svoje čitatelje.

SLOVSTVO

Napoleon

(Nadaljevanje.)

D. S. Merežkovskij:

Na Sv. Heleni, nedolgo pred smrtjo, se je spominjal svojih otroških let na Korziki: kako je predrzno plezal po strmem skalovju, nad prepadi, kako je zašel v globoke doline, v tesne soteske; s kako častno in radostno gostoljubnostjo je bil povsod sprejet, kadar je obiskal svoje sorodnike, katerih ljuti spori in krvno maščevanje je segalo do sedmega kolena. »Tam je vse boljše nego kjerkoli na svetu... Jaz bi z zaprtimi očmi spoznal domačo zemljo, zgolj po vonju. Več ga nisem nikjer dobil.«¹⁷

Duh Zemlje je šel vanj s tem vonjem in ga je zapustil še s poslednjim dihlanjem; to, kar imenujemo mi »napoleonovski genij«, je prav ta Duh Zemlje.

Kaj je Korzika? »Svet še v kaosu, vihar gora, ki ločijo ozke soteske; kjer buče potoki; niti ene ravnine — zgolj velikanski valovi granita ali prav taki valovi zemlje, porastli z bodečim grmičjem in visokimi kostanjevimi in borovimi gozdovi. Vse je deviško, divje, puščobno, čeprav se tu pa tam pokaže kako selišče, podobno kupu skal vrh gore. Nobenega poljedelstva, nobene obrti, nobene umetnosti. Nikjer ne zagledaš koščka izrezljanega lesa ali izdobenega kamna; niti enega spomina na otroški ali uglajeni okus prednikov do milih ali lepih stvari. To je, nad čimer se najbolj čudimo v tej čudoviti in trdi zemlji: dedna ravnodušnost do onega iskanja omamljivih oblik, ki ga imenujemo umetnost.«¹⁸

»Otočani« — pravi Napoleon — »imajo vedno v sebi nekaj prvobitnega zaradi oddaljenosti, ki jih varuje pred neprestanimi sovražnimi navali in zmedami, ki so jim podvrženi prebivalci celin.«

»Otok« pomeni »oddaljenost«, a oddaljenost pomeni »moč«. To ve Napoleon bolje nego kdorkoli.

Kakor da je sama prečista Mati ogradila z dvojno ograjo — z višino gora in širino voda — Svoj ljubljeni Otok od našega brezboštva — »napredka«, »civilizacije«. Vse je divje, deviško, puščobno, nedolžno, nedotaknjeno, neoskrunjeno od človeka; vse je tako, kakor je prišlo iz Stvarnikovih rok. Čuvstva ljudi so čista in sveža, kakor studenci, ki bruhajo naravnost iz granitnih gromad. Od predavnih časov — mladost sveta. Prav tako meketajo ovce in brenče čebele kakor tiste rajske dni, ko je boga Otroka hranila z mlekom koza Amalteja, a Melisine čebele — z medom gorskih cvetic. Prav tisto sonce, prav tisto morje, prav tiste skale: vse kakor je bilo prvega dne stvarjenja in bode — zadnjega dne.

To je bila glavna, večna in edina učiteljica Napoleonova — Mati Zemlja. Gore so ga učile ponosa, nežnosti sonce, svežosti morje. A mama Leticija je samo ponavljala in razlagala te nauke.

»Bil sem razbrzdán, prepirljiv, vražji fant.«¹⁹ Starejšega brata Josipa, dobrodušnega nerodneža, si je pokoril kot sužnja. Mali »razbojnik«, »klatež«, je praskal, ščipal, grizel brata, in preden se je ta dobro zavedel, je šel žaljivec sam in ga zatožil materi.²⁰ »Mojo vihravost je ukrotila mama Leticija.« — »Stroga v svoji nežnosti nas je kaznovala in nagrajevala z enakomerno pravičnostjo; hudo in dobro, vse se nam je zaračunalo.«²¹

Nekoč ga je prišla trma, ni hotel iti v šolo, in šele, ko je dobil od matere zašušico, je razumel, da morajo pridni otroci hoditi v cerkev. Drugič jo je prosil, naj ga vzame s seboj na obisk, a ona ga ni vzela. Ko je šla po strmi poti pod goro, že precej daleč od doma in se je obrnila, je videla, da gre za njo; pohitela je k njemu in ga tako udarila v lice, da je padel in se skotalil nazdol. Posrečilo se mu je, da se je obdržal, jokaje se in otiraje si oči s pestmi, a mama Leticija je šla dalje, ne da bi se brigala zanj.²² Vedela je, kaj dela: z manjšo strogostjo ne bi bila ukrotila Razbojnika.

»Bil sem zgolj svojeglav in radoveden otrok«, se spominja Napoleon.²³ Ravdoveden in zamišljen. »Od najbolj zgodnjega detinstva je bil nenavadno zamišljen«, pravi Steudhal o svojem junaku Julienu Sorelu, dvojniku Napoleona.²⁴

Vihrav, razposajen, a potem mahoma tih in zamišljen. Bistroumen nad svoja leta. »Prečital sem Novo Heloise, ko sem imel devet let, in zmešala mi je glavo.«²⁵ Z osmimi leti se je zaljubil v svojo sedemletno šolsko tovarišico Giacominetto. Vse svoje življenje se je spominjal te svoje prve in morda najboljše ljubezni. Giacomietta je bila ena izmed dveh ljubic, a druga — matematika. Z njo se je pečal tako strastno, da ga najraje nihče ni motil: zgradili so za hišo iz bice iz desk, kjer je prebil cele dneve, zatopljen v svoje račune, a zvečer je šel ven, raztresen in zamišljen, in hodil po ulici, ne da bi opazil, da so mu nogavice — calzetti — zdrknile prav do peta. Poulični paglavci so ga dražili:

Mili prijatelj Giacominnette, popravi si svoje calzette!

Večinoma se ni brigal zanje, toda včasih se je naenkrat ustavil, kakor da bi se zbudil iz globokega spanja, in jim je grozil s palico, metal je kamenje ali se je vrgel nanje s pestmi, ne da bi se brigal za število svojih nasprotnikov.²⁶

¹⁷ Mémor., II. 360.

¹⁸ Maupassant, Le bonheur.

¹⁹ Antommarchi, I. 273.

²⁰ Mémor., I. 94.

²¹ Lacour-Gayet, 271.

²² Chuquet, I. 52.

²³ Antommarchi, I. 273.

²⁴ »Le rouge et le noir«, 16.

²⁵ Roederer, 165.

²⁶ Chuquet, I. 77—78.

Že takrat se je torej začel pogrežati v svojo »letar-gično zamišljenost«, v svoj »magnetičen« sen.²⁷

Leta 1777. je bil izvoljen Karel Bonaparte po pokroviteljstvu francoskega guvernerja Korzike, grofa Marbeufa, za poslanca korziškega plemstva v generalne stanove Francije, kar mu je pomagalo, da je preskrbel na kraljevske stroške oba sinova — Josipa v duhovsko šolo v Autunu, a Napoleona v vojno šolo v Brienne-u.

15. decembra 1779. leta je odpotoval Bonaparte s sinovoma iz Ajaccia v Marseille, in čez nekaj dni ugodne vožnje po morju je stopil desetletni Napoleon prvič na francosko zemljo, a 1. januarja je bil sprejet z Josipom v autunsko šolo, kjer se je učil nad tri mesece francoščine, katere ni takrat razumel niti besede. Oče je odpotoval na dvor v Versailles, in tuji ljudje so privedli Napoleona sredi maja v Brienne.

II.

Šola.

1779—1785.

Po sončnoroznatih gorah in po zalivih Korzike, gorečih v temnovijoličastem ognju, se mu je zdela ploska, turborna Šampanja kakor konec sveta, kot kraljestvo kimerijske noči.

Solarji so obstopili novinca.

— Kako ti je ime?

— Napoljone — je izgovoril svoje ime po korziško.

— Kako-o?

— Napoljone.

— Saj takega imena ni v koledarju!

— V vašem ga ni, v našem je.

— V turškem, kaj ne?

— Napollionè, la paille-au-nez! — se je nekdo poigral z besedo in vsi so jo povzeli, zasmejali se ter zapeli v zboru:

— La paille-au-nez! La paille-au-nez! Slamica v nosu! Tako mu je ta vzdevek tudi ostal.

Če so ga le preveč dražili, tedaj se mu je zahotelo, da se vrže s pestmi on sam na vse, kakor svoje dni na ajaške dečke, vendar ni tega napravil iz preziranja. Odšel je molče, stisniviš zob, in se je umaknil v kot, odkoder jih je gledal z žarečimi očmi, kakor preganjan volčič. Na njegovem olivnorjavkastem obrazu, na tenkih, krepko stisnjenih ustnicah, v velikih žalostnih očeh je bilo nekaj, kar je nehote navdajalo s strahom celo najbolj predrzne razposajence: preveč ga dražiti bi utegnilo biti nevarno; volčič je besen.

Preziral in sovražil je vse Francoze — rablje, podjarmitelje Korzike. Morda še ni dobro razumel, kaj to pomeni, vendar je nejasno čutil. »Korzika mi je dala življenje in hkratu z življenjem gorečo ljubezen do domovine in do svobode«, je rekel pozneje njegov blazni junak, prebivalec otočka Gorgone blizu Korzike, izvrševalec krvnega maščevanja vendete, nad celim narodom, nad Francijo, ko je prinašal Bogu človeške žrtve — telesa ubitih Francozov.

— Strahopetci so tvoji Korzičani, prepustili so nam Korziko! — so dražili Napoleona solarja. Po navadi je molčal in kopicil v svojem srečnem zaklad sovraštva. Toda nekoč je iztegnil desno roko naprej z lepo in veličastno kretnjo starodavnega govornika ter je odvrnil z mirnim dostojanstvom:

— Če bi vas bilo četvero proti enemu, ne bi bili videli Korzike, toda prišlo vas je deset na enega!

In vsi so utihnili. Razumeli so, da je govoril resnico.¹

— Že še naredim tvojim Francozom kadarkoli kakšno nevšečnost, brž ko bom mogel! — je rekel Bourrienne-u, edinemu tovarišu, s katerim se je nekoliko zblížal. Ali kadar ga je ta začenal miriti — je dostavljal:

— Ti se mi sicer nikoli ne posmehuješ; ti me imaš rad...²

Ni rekel: »jaz te imam rad«, bil je natančen in skop v besedah.

Nekoč je vzkljikal s proroškim glasom:

— Paoli se povrne, povrne se Paoli, in če sam ne razbije našig verig, tedaj mu bom jaz pomagal, in tako morebiti v dvoje osvobodiva Korziko!³

³ Chuquet, I. 117.

Šola so vodili minoriti, francoski redovniki. »Vzgojen med menihi, sem imel priliko spoznavati njih napake in razuzdanost«, pravi Napoleon. V tem pogledu mu ne gre preveč vere: razkrinkavanje samostanskih nravi je bilo stalen predmet tedanjih svobodnomiselnikov. Zdi se, da brienski očetje niso bili tako slabi, kakor so nam jih hoteli prikazovati, in otrokom se pri njih ni godilo slabo. Dobro so jih oblačili in hranili in prijazno so ravnali z njimi. Toda učili so jih slabo in še slabše so jih vzgajali. Tu, kakor tudi v drugih francoskih vojnih šolah, se je ukoreninila sirova neutroška razuzdanost, ki so jo pokrivali z blagovidnim imenom »neskromnosti«, »immodesties«. Zakaj so nazivali lepe dečke »nimfe«, so vedeli vsi. Sicer pa Napoleona to zlo ni okužilo; obvarovala ga je njegova odljudnost. Iz šole je prišel prav tak čist otrok, kakor je šel vanjo, in zdi se, da je ohranil svojo čistost do osemnajstega leta, poznega po tedanjem duhu časa.

Toda ni se rešil od drugega zla. Duh nevere je pronikal iz sveta skozi šolske stene. Od njega ga niso mogli rešiti zunanji pobožni obredi, niti ne nauki katekizma, molitve, postenje, hoja v cerkev, vsakomesečna izpoved in obhajilo. »Izgubil sem vero s trinajstim letom«, se spominja Napoleon.⁴ Toda čeprav jo je izgubil, je še vedno

⁴ Mémor., III. 246.

poslušal v mraku, v lipovih drevoredih brienskega parka, večerno zvonjenje Ave Maria, in ga je vzljubil za vse življenje; morda ga je ta zvok spominjal na izgubljeno srečo otroške vere.

(Se nadaljuje.)

²⁷ Coustant, IV. 245.

¹ Chuquet, I. 79.

² Bourrienne, II. 21.